

TOPLUMLAR ÜZERİNE ETKİ EDEN İLLÜSTRASYONLARDA MİNİMAL YAKLAŞIMLAR

Yasin AVCI*

Özet

Bu çalışmada toplumlar üzerine etki eden illüstrasyonlarda minimal yaklaşımlar araştırılmıştır. Sanat birçok alanda toplumları etkileyebilen ve üretildiği çağa etkisini yansıtabilen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. En az ile en iyiyi anlatan minimalizm, özellikleri itibariyle, tarihsel süreçlerde birçok mecra (resim, heykel, mimari, grafik tasarım, video sanatı vs.) etkili olmuştur. Buradan hareketle toplum üzerinde iz bırakabilen yaklaşımlardan birinin de minimalizm olduğu görülmektedir. İllüstrasyon sanatının ise en etkili tasarım alanlarından biri olduğu geçmiş örneklerden bakılarak anlaşılmaktadır. Çalışma içerik analizi yöntemiyle irdelenmiştir. Araştırmanın örneklemini 1970'ten günümüze kadar çalışmalarını minimal yaklaşımlarla tasarlayan 5 farklı illüstratörün çalışmaları üzerinden oluşturulmuştur. Çalışmanın ilk bölümünde minimalizm sanat akımı ile ilgi bilgiler verilirken ikinci bölümde sanat ve toplum konusundaki ilişki ifade edilmeye çalışılmıştır. Üçüncü bölümde ise toplumlar üzerine etki etmeyi başarmış ve minimal yaklaşımlarla tasarlanmış illüstrasyonlar örneklerle analiz edilmiştir. Bulgulara göre, minimal formlarla şekillenen illüstrasyonların toplumsal olayların farkındalığı açısından etkisi olduğu anlaşılmaktadır. Genellikle sade, yalın ve net bir biçimde tasarlanan illüstrasyonların daha idealist bir yaklaşım sergilediği görülmektedir. Tasarlanan illüstrasyonların yıllar geçmesine rağmen popülerliğini koruduğu hatta ikonlaştığı bile anlaşılmaktadır. Az malzeme ile tasarlanmış illüstrasyonların konu edindiği toplumsal olaylar hafızalarda daha uzun süre kalabilmekte ve konu ile illüstrasyonun ilişkilendirilmesi daha kolay yapılabilmektedir.

Anahtar Sözcükler: İllüstrasyon, Minimalizm, Sanat, Toplum.

* İstanbul Aydın Üniversitesi Grafik Tasarım Sanatta Yeterlik Öğrencisi, yasinavci2@stu.aydin.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0589-6921.

Doi: 10.55796/dusuncevetoplum.1159733

Başvuru Tarihi:09.08.2022
Kabul Tarihi:06.12.2022

Araştırma Makalesi

MINIMAL APPROACHES TO ILLUSTRATIONS THAT IMPACT ON SOCIETIES

Abstract

In this study, minimal approaches in illustrations affecting societies were investigated. Art emerges as a phenomenon that can affect societies in many areas and reflect its influence on the era in which it is produced. Minimalism, which tells the best with the least, has been influential in many media (painting, sculpture, architecture, graphic design, video art, etc.) in historical processes. From this point of view, it is seen that one of the approaches that can leave a mark on society is minimalism. It is understood from the past examples that the art of illustration is one of the most effective design fields. The study was analyzed by content analysis method. The sample of the research was created from the works of 5 different illustrators who designed their works with minimal approaches from 1970 to the present. In the first part of the study, information about the minimalism art movement was given, while in the second part, the relationship between art and society was tried to be expressed. In the third part, illustrations that have managed to influence societies and designed with minimal approaches are analyzed with examples. According to the findings, it is understood that the illustrations shaped with minimal forms have an effect on the awareness of social events. Generally, it is seen that illustrations designed in a simple, plain and clear way display a more idealistic approach. It is understood that the designed illustrations have maintained their popularity over the years and even become iconic. Social events that are the subject of illustrations designed with less material can stay in the memories longer and it can be made easier to associate the subject with the illustration.

Keywords: Illustration, Minimalism, Art, Society.

Giriş

1960 yılı ve sonrası ifadesel bir üslup olarak ortaya çıkan minimalizm, sanat akımları arasında, farklı sanat alanlarını da etkilemesiyle birlikte önemli bir yere sahip olmuştur. Ortaya çıkışı ve üslubun kabul görmesi ile birlikte bugünlere kadar etkisini devam ettirmiş sanat akımlarından bir tanesi olmayı başarmıştır. Bu modern sanat akımı sadelik ve nesnelliği ön plana çıkartan ürünlerin meydana gelmesine sebep olmuştur.

Resim, heykel, grafik tasarım, müzik ve mimari gibi birçok farklı alanda tasarımlar minimal yaklaşımlarla tasarlanmıştır. Bu çalışmada algıyı ve seçiciliği ifade etmeye çalışan Rohe¹'un “az çoktur” anlamında kullandığı “less is more” deyiminden hareketle,

¹ 1886 Alman Mimar ve Tasarımcı

toplumlar üzerine etki eden illüstrasyonlardaki minimal yaklaşım ve etkiler analiz edilecektir. Minimalizmin eseri daha sade ve net hale getirmesindeki etkileri ve bu etkilerin toplumlara yansımaları irdelenecektir. Farklı sanat alanlarını etkisi altına alan minimalizm görsel tasarımları sade ve net tavırla anlatarak daha etkili sonuçlar ortaya koyabilmektedir.

Sanatçılar eserlerinde sorunlara çözüm getirmek ve iletmek istediği mesajları toplumu etkileyebilecek şekillerde tasarlamaktadırlar. Tasarımlarda minimal yaklaşımların ifadeyi güçlendirmesi, anlatılacak konunun daha net kavranabilmesi yalın ve sade bir üslup ile şekillendirilmesiyle gerçekleşmektedir. Anlatılacak mesajın içeriğine göre kullanılan yol ve yöntemler tasarımın amaçlarına uygun olarak seçilmesi gerekmektedir. Bu süreçte minimalizm problem çözümüne ışık tutacak bir yol olarak görülmektedir.

Yapılan tasarımlarda önemli bir paya sahip olan uzmanlık alanı illüstrasyon olarak karşımıza çıkmaktadır. Oluşturulan tasarımda kompozisyonu tamamlama açısından illüstrasyona gerek duyulan durumlarda illüstratör² istenilen doğrultuda bir tasarım yapabilmektedir. Bu da sanatçının yetenek ve kabiliyet durumuna göre değişiklik göstermektedir. Konuyu derinlemesine görsel bir şekilde ifade edebilmek için bu alanda iyi bir çizim yeteneğine sahip olması gerekmektedir. Anlatılmak istenen konunun görselleştirilmesiyle kodlanmasının izleyici üzerindeki etkileri illüstrasyon sanatının önemini ortaya koymaktadır. Genellikle uzun bir metindeki görsel unsurlar metin ile anlatılan ifadelerle göre daha etkili ve daha hızlı bir iletişim sergileyebilmektedir. Uzun soluklu metinsel ifadeler okuyucuyu daha zor konuya çekebilirken, illüstrasyonlar ise konuya odaklanma ve devamında takibinin de kolaylaşmasına yardımcı olmaktadır. İllüstrasyonlar ile oluşturulmuş metinler içeriğin daha iyi algılanmasını sağlamaktadır. Birçok farklı grafik tasarım ürünlerinde konunun tamamen görsel olarak ifade edildiği görülebilmektedir. Bu gibi durumlarda anlatılmak istenen mesaj alıcı ya da hedef kitleye daha hızlı bir şekilde ulaşabilmektedir.

İllüstrasyon sanatında da minimal yaklaşımlar görülmektedir. Bu yaklaşımların gücü günümüze kadar gelen hatta ikonlaşan çalışmalar ile gözlemlenmektedir. Toplumsal olaylar ve toplumun sorunlarını ifade eden çalışmalar için tasarlanan posterlerdeki

² İllüstrasyon Sanatçısı

İllüstrasyonların minimalist tavırla görsel anlatıma katkısının oldukça fazla olduğu bilinmektedir. Sadelik ve yalınlık, anlatılan fikri daha net bir şekilde sembolize etmektedir. İllüstrasyonlarda sadelikten asıl kastın, üretilen çalışmalarda kullanılan çizginin, rengin, ifadenin normal bir yaklaşımdan daha sade ve yalın bir şekilde kullanılması ile ifade edilmektedir.

Çalışmanın hipotezleri ise;

Minimalist tavırla tasarlanmış illüstrasyonların yıllarca etkisini sürdürebildiği insanlar tarafından daha dikkat çekici ve etkili bulunmaktadır.

Çalışmalar genellikle ikona dönüşen illüstrasyonlardan meydana gelmektedir.

Oluşturulan illüstrasyonlar genellikle en yalın halde konuyu çok net ve anlaşılır bir şekilde ifade edebilmektedir.

Araştırmanın kapsamı, illüstrasyonlarını minimal tavırla tasarlamış illüstratörlerin çalışmaları üzerinden gerçekleştirilmektedir. Bu çalışmalarda yalın ve sade çizgilerle elde edilmiş illüstrasyonların toplum hafızasına etki edebilme ve bu etkinin nedenleri araştırılmıştır. Bu doğrultuda beş örnek seçilmiş ve bu örnekler üzerinde kavramsal açıklamalar yapılmıştır. İlk olarak Pink Floyd müzik grubunun albüm kapağı incelenmiş arkasından İngiltere ve ABD'nin savaş için hazırladığı ve ülkemizde de Adnan Menderes'in 1950 yılındaki seçim kampanyasına yapılan illüstrasyonları incelenmiştir. Bu çalışmalardan sonra J. Howard Miller tarafından ilüstre edilen "We Can Do It" isimli çalışması değerlendirilmiştir. Son olarak da Eski ABD başkanı Obama için tasarlanan "HOPE" isimli illüstrasyon ile Malika Favrenin Arab News dergisi için hazırladığı illüstrasyonları incelenmiş ve değerlendirilmiştir.

1. Bir İfade Biçimi Olarak: Minimalizm

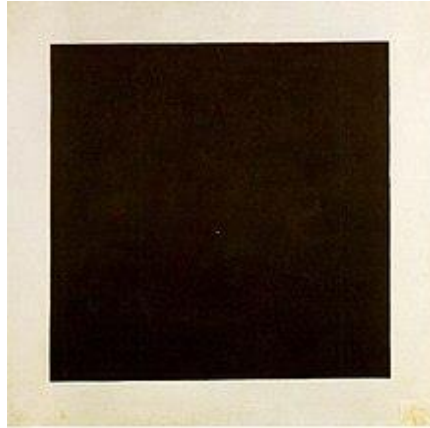
Terim anlamı ile incelendiğinde "minimal" (en az) sözcüğünden türetilmiştir. Dilimizdeki karşılığı ise en genel manası ile "Herhangi bir şeyin meydana gelebilmesi için yeterli derecede en az ve olabilecek en küçük miktarla (asgari) tanımlanmaktadır (TDK, 2022). En az malzeme ile en iyiyi anlatmak olarak da tanımlanabilmektedir.

Minimalist sanat kuramı Richard Wollheim 'in tabiriyle, anlatılan konunun yalın ve sade içeriklerle bezenmesi olarak görülürken özellikle tasarımlarda ve heykel üretimlerinde konuyu anlatan bir yöntem olarak kullanılmıştır (Erzen, 1997, s. 1069).

Sanat açısından tanımı sadelik ve objektif bit tutum üzerine kurulu olduğu bilinmektedir. Tasarımlara ve ifadesel üsluba yeni bir soluk getiren bu akım New York kentinde kendisini göstermiştir. Minimalizm tasarımlarda ifadeyi minimum seviyede malzeme ve içerik kullanımıyla meydana getirmektedir (Yalur, 2019, s. 1).

Bütün bu tanımlamalar sonrasında bu akım için, hedefte en sade ve yalın bir anlatımla yapılacak olan çalışmada olabildiğince az ve kafa karıştırmayan malzeme kullanımlarıyla tasarlanan ve şekillenen bir ifade biçimi olarak nitelenmektedir. Akımın en önemli örneklerinden birini tasarlayan Malevich, kare şekliyle konuyu nesnel olarak ele almaktadır. Kare ile indirgenen konu geometrik bir ifade ile aktarılırken renklerin de oldukça sade ve yalın olarak kullanılması ile birlikte sanatçı istediği tavrı net bir oluşturmuştur. (Kazmaoğlu, 2020). Sanatta özgün bir çizgiye gelen Malevich, tasarımlarını Süprematizm olarak tanımlamıştır. Siyah kare formu ile tüm figürler, ışık algısı ve mekân ortadan kaybolmuştur. Ona göre modern sanat konu başlığı altında yapılan eserler aslında yeni olarak görülmemektedir. Malevich eski ile yeni arasında bir ayırım yapılabilmesi için aralarındaki köprülerin yıkılması gerektiğini ifade etmiştir. Minimalist formlarla anlatılan eserler bu yaklaşım üzerine doğmuştur. Siyah kare ile bütün anlatım tarzlarını bir kenara koyarak “hiç” ile oluşturduğu formu ile tepkisini dile getirmiştir.

Şekil 1: Kazimir Malevich “Black Square” İsimli Minimalist Çalışması

Sanat ve düşünce dünyası her alanın etkilendiği kadar 20. Yüzyıl içerisinde de bizatihi etkilenmiştir. İkinci Dünya savaşının olumsuz etkileri sonucunda toplumsal birtakım düzensizlikler meydana gelmiştir. Beraberinde birçok şey bu sebeple değişime uğramıştır. Sanat için en fazla toplumsal olaylardan etkilendiği söylenebilmektedir. Uzun

soluklu toplumsal değişimler sanatta arayışlara sebep olmuştur. Bu arayışlar neticesinde minimalizm de bunlardan etkilenerek ortaya çıkmıştır. Hayatın içerisindeki toplumsal değişimler sonucunda; sanatta doğru hedefe ulaşma doğrultusunda yalın ve sade yaklaşımlarla sonuç elde etme gereksinimi doğmuştur. Minimalizm bu gereksinimler sayesinde ortaya çıkmış ve sonrasında farklı alanları da etkileyerek dünyada etkisini sürdürmeye devam etmiştir. Bu akımın ortaya çıkış sebeplerinden bir de ABD'deki toplumsal sıkıntıların patlak vermesi sonucunda oluşmuştur (Özcan, 2018, s. 12).

Minimalizm sanat akımı ile oluşturulan görsel tasarımlarda en çok kullanılan özelliklerden biri olan simetri ve yalınlık konunun tamamının net ve hızlı bir şekilde anlaşılması açısından büyük önem arz etmektedir (Carroll, 2016, s. 164). Çağdaş sanatı tanımlayan akımlardan biri olan minimalizm biçimci sanat kuramı ile bağdaşan sadeleştirme ile ifade de edilerek kodlanmıştır.

Minimalizmi tanımlarken çalışmayı saf yalın ve sade bir şekilde ifade etmesi bir başka alan resim sanatında da farklı boyutların aralanmasını sağlamıştır (Tuncer, 2018, s. 8). Bu durumla beraber sanat için yapılan bütün tanımlamalar birçok tartışmalar açılarak yeni bir boyut kazanmıştır. Bu şekilde tanımlanan sanat, minimal yaklaşımlarla ortaya çıkarılmış eserlerin dönüşümü çağdaş sanat eleştirmenleri tarafından olumlu karşılanmıştır. Bunun en önemli sebeplerinden biri de bu eleştirmenlerin biçimci kurama olan sempatilerinden kaynaklanmaktadır. Bu kuramcılar 60 sonrası sanatı “sanatın sonundaki sanat” olarak yorumlamıştır (Danto, 2014, s. 115). Bu değişimlerden dolayı 20. yüzyıl birtakım yenilenmelere ve yeni tanımlamalara kaynak ortaya çıkarmıştır.

En genel ifade ile, minimalizm için sadece yalın ve saf formlar oluşturduğu, ideal yapıtlar resmeden veya muğlak bir fikri anlattığı düşüncesi ile yapılan tanımlamaların doğru bir yaklaşım olmadığı bilinmektedir. Bundan dolayı minimal tarzda geliştirilen yapıtlar daha çok belirli bir zamana ait olan tasarımı çok yönlü duruma getirebilir (Foster, 2017, s. 72). Genellikle form ve şekillerin oluşturdukları görüntüler daha çok anlatmak istedikleri konu için kullanan minimalist sanatçılar vurguyu ideal düşünce için kullanırlar. Fikrin görselleştirilmesi ve sayfalarca anlatılabilen bir düşüncenin minimal yaklaşımlarla ortaya çıkarılması basit bir durum olarak görülmemektedir.

2. Sanat ve Toplum İlişkisi

En genel manasıyla ifade edecek olursak, evren ve insanın meydana gelmesiyle sanat ortaya çıkmaktadır. Günümüze kadar gelebilmiş sanatçıların belli süzgeçlerden geçmeleri ve yaşadıkları dönemlerin şartları onları birbirlerinden ayıran en önemli unsur olarak görülmektedir. Ekseriyetle toplumda halkın ve sanatçının iç içe yaşaması ve bir bütün oluşturması şehrin sanatçı üzerindeki etkisi ile toplumsal olarak yaşanan bazı sıkıntıların ortaya çıkmasına sebebiyet verir. Sanat bulunduğu coğrafi koşullar içerisinde kendini belli edebi bir konuma sahiptir. Sanat her dönem kendini farklı sorunlar ile karşı karşıya bulmuştur. Baktığımızda toplum içinde sınıfsal ayrışmalar ortaya çıkmışsa sanat ve sanatçının işlevselliğinde sıkıntılar var demek olduğu anlamına gelmektedir (Karatay, 2010). Sanatçılar her daim yaşadıkları dönemlerin şartlarından ister istemez etkilenmişlerdir. Yaşadıkları yerlerin toplumsal şartları en etkin unsurlar olarak sayılabilir.

Sanat toplum ile bütünleşik bir yapı olduğundan ayrı düşünülmesi için hiçbir nedene sahip değildir. Asıl olarak sanat toplumun en önemli parçalarından biridir diyebiliriz. Toplum, içinde sanatı barındırabiliyorsa toplumdur. Sanat bulunduğu toplumun inançlarını, kavramlarını ve güzelliklerini yansıtan bir anlatım şeklidir. Sanatsız toplumlar varlıklarını ilelebet sürdüremezler (Akkaş, 2020). Toplum içinde sanata olan yaklaşımı körükleyen mekanizmalar olmak zorundadır. Milletın sanata olan bakış açısı artmadıkça bireysel kabiliyetlerin artmayacağı da yadsınamaz bir gerçektir.

Tarihte Kent kitabında ilk kentlerin dolayısıyla da onunla birlikte bulunan sanatın toplumdaki yerini ifade eden Lewis Mumford, rahip kral ve say üçgeninde toplumdaki yeni iktidar anlayışının görünürlüğünün arttığını belirtir (Baynes, 1981, s. 18). Toplum için sanat yaklaşımının ana fikri, halkına dokunabilen ve büyük kitleler tarafından bilinen insanlar olmasıdır.

Fransız devrimi ile sanat, politize edilmiş inançları tanımlar niteliğe gelmiştir. Bu dönemden sonra toplumsal hayat içinde önemli bir unsur haline gelmiştir. Ayrılmaz bir parça olarak da düşünülebilir. Artık sanat bir hobi aracı olmaktan çok uzakta belli bir misyon taşıyan eğitici ve geliştirici bir görev üstlenmiştir. Toplumun ulusal olarak sahip olduğu bir yapı haline gelmiştir (Hauser, 1995, s. 136). Toplum için sanat demek topluma katma değer katan pozitif bir düşünce olarak tanımlanmaktadır.

Kentsel değerlerin korunması, bireysel iletişimin artmasında kamusal sanatın rolü çok büyüktür. Bireysel olarak kamusal mekanların kullanımlarında büyük öneme sahiptir. Bu çevre insanlara sanat aracılığıyla tekrar geri kazanım sağlar. Kamusal sanatın bir diğer belirgin özelliği de sanatçı ile kamuoyunun etkileşimini sağlamasıdır. Kamusal sanat bu alandaki iletişimi ve farkındalığı artırır (Altıntaş & Eliri, 2012, s. 67). Sanata farklı bakış açılarıyla yaklaşan bireyler toplumsal sorunları idrak etmekte ve verdiği mesajı anlamada sıkıntı yaşamaktadırlar.

3. İllüstrasyonlarda Minimal Yaklaşımlar

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi üzerinden içerik analizi ile irdelenmiştir. Genellikle içerik analizdeki temel amaç elde edilen verileri tanımlayabilecek sonuçlara ulaşmaktan geçmektedir (Sözbilir, 2014). Nitel araştırma teknikleri çoğunlukla gözlem, görüşme, doküman ve söylev analizleri üzerinden veri elde edebilmek için kullanılmaktadır (Baltacı, 2019, s. 370). Buradan hareketle nitel araştırma yöntemi bu çalışmada hedefin doğru bir şekilde saptanabilmesi ile birlikte konuya yeni bakış açıları geliştirilebilmesine imkân sağlamaktadır.

3.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmada sanatın her alanda toplumu etkilemesinden hareketle minimalist tavırla tasarlanan illüstrasyonların toplumlar üzerinde oluşturduğu etkiler üzerindeki seyri araştırılmaktadır. Geçmişten bugüne bakıldığında tarih sahnesinde ekonomik, siyasi ya da politika kaynaklı toplumsal hareketlerin yaşandığı görülmektedir. Sanat burada da bir ilham kaynağı olarak karşımıza çıkmaktadır. Sanatçıların içinde yaşadıkları toplumdan ve sivil toplum hareketlerinden etkilenecek oluşturdukları çalışmaların bu hareketlere bir ivme kazandırdığı düşünülmektedir.

Her toplumsal hareket bir simge ve ikon/görsel ile hatırlanmaktadır. Oluşturulan ya da kendiliğinden gelişen bu simgeler bazen bir nesne, kişi, hayvan ya da bir görsel tasarım olabilmektedir. Buradaki yaklaşım sanatçıların tasarladığı illüstrasyonların nasıl bir ortak paydada buluştuklarını ifade etmektedir. Bu durum gelecekte oluşabilecek toplumsal hareketler için tasarlanacak çalışmalara görsel vizyon açısından kaynak olacağı düşünülmektedir.

3.4. Araştırmanın Örneklemi

Bu çalışmada 1970 yılı sonrası görsel tasarımlarını minimalist yaklaşımlar oluşturan 5 farklı illüstratörün çalışmaları ve bu çalışmaların etki ettiği olaylardan oluşmaktadır. Pink Floyd müzik grubunun çıkış albüm kapağı üzerinde kullanılan illüstrasyon, asker toplama posterleri için İngiltere'nin hazırladığı akabinde ABD'nin de aynı doğrultuda ve benzerlikte hazırladığı poster illüstrasyonu, J. Howard Miller'ın özgürlükçü kadınlar için hazırladığı "We Can Do It" illüstrasyonu, 2008 yılı ABD başkanı Obama için tasarlanan illüstrasyonlar ve yakın dönemde Minimalist Illüstratör "Malika Favre" tarafından "Arab News" için hazırladığı "Start Your Engines" ismini verdiği illüstrasyonlar analiz edilmiştir.

3.4. Bulguların Yorumlanması

Grafik sanatında önemli bir paya sahip olan illüstrasyon, hayatımızda büyük bir yapı taşı olarak karşımıza çıkmaktadır. İllüstrasyon soyut ya da somut unsurların birbirinde farklı ve değişik çizim teknikleriyle tasarlanmasıdır. En belirgin özelliği bilindik bir konuyu resmederek farklı ve çekici formlarla bezendirerek alımlı bir hale getirmesidir. Bir metnin resmedilmesidir de diyebiliriz. Metinsel dokümanları çizgi, şekil ve renklerle anlatır (Acartürk, 2019, s. 9). İllüstrasyon hakkında birçok tanımlama yapılabilmektedir.

İllüstrasyon, genellikle açıklayıcı konuyu görsel olarak anlatan resim olarak ifade ederken, günümüz şartlarında herhangi bir noktada görüntüsü alınamamış nesne ya da bir canlının görgü tanıklarının ifadelerine ya da tasvirlerine dayanarak alınan verilerin görselleştirilmesi diğer bir ifade ile ilüstre edilmesi ile ifade edilmektedir. Üstelik mesaj verebilme özelliğine de sahip olması resim sanatından ayrılan bir içeriğe/görüntüye sahip olduğunu göstermektedir (Atan, 2013, s. 25).

İllüstrasyon literatürde açıklayıcı resim anlamına gelmektedir. Bir teması olan illüstrasyonlar, anlatılan durumun özelliklerini net bir şekilde yansıtmak, bazı noktaları izleyiciye bırakmak, mesajın alanların hafızasına kazınabilecek nitelikli çizgiler ve renkler tasarlayabilmek ve konuyu yalınlaştırarak anlatma biçimi ile yorumlanmaktadır. Bu özelliklerinden dolayı illüstrasyon kendine has bir uzmanlık alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Farklı çalışma alanlarından ilham alan illüstrasyon günümüzdeki teknolojik gelişmelerden de etkilenmiştir. Tasarım çerçevesinin genişlemesi illüstrasyona yeni

uygulama alanları kazandırmıştır. Bu alanlara örnek olarak, bilgisayarlar, 3D yazıcılar ve tabletler gösterilmektedir. Geleneksel yöntemlerle bugüne kadar yapılan illüstrasyonlar kâğıt, fırça ve boya ile tasarlanmış ve üretilmiştir. Dijital çağdaki teknolojik dönüşüm illüstrasyon sanatını da etkilemeyi başarmıştır.

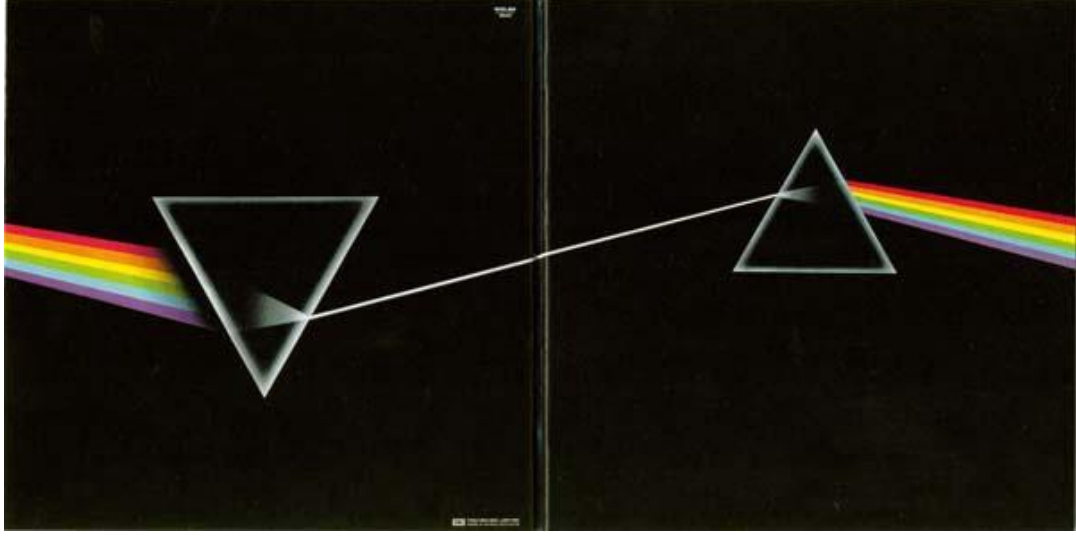
İllüstrasyon çeşitlerini analiz ettiğimizde; Reklam İllüstrasyonlarında bir ürün veya çalışmayı sunarken ayrıntı ön plandadır. Afişler, ambalajlar, tanıtım kapakları, ilanlar ve etiketlerde uygulanan reklam illüstrasyonlarıdır. Yayın illüstrasyonlarında gazete, kitap, dergi ve makale gibi edebi türlerde karşımıza çıkmaktadır. Bilimsel ve teknik illüstrasyonlar ise konuyu abartmadan ihtiyaç duyulduğunda gereksiz olan yerlerin sadeleşmesi ile ifadenin anlamını yitirmeden resmedilmesidir.

Minimalizm sanat akımının izlerine resim, heykel, mimari ve birçok mecrada rastlamak mümkündür. Minimalizm illüstrasyon sanatı içinde de kullanılmış hatta birçok illüstratöre ilham kaynağı olmuştur. İllüstrasyon son derece sınırları olamayan serbest hatlarla tasarlanabilen bir yapıya sahip olmasıyla her farklı toplum çevresine hitap edebilmektedir. Bundan dolayıdır ki geçmişte günümüze gelinceye kadar yayınlanan illüstrasyonlar genel olarak toplumsal olaylardan etkilenmiş ve bir cevap niteliği taşıyan eserlerden oluşmaktadır. Bu çalışmalar toplumda da karşılık bulmuş ve uzun süreler boyunca etkisini sürdürmüşlerdir. Pek çok toplumsal değişimlere ivme kazandırmış, toplumda yankı uyandırmış ve katma değer sağlamıştır. Bu illüstrasyonların en önemlilerinden bir tanesi Pink Floyd³ grubunun “The Dark Side of The Moon” çıkış albümünün kapağındaki çalışmadır. Kapaktaki bu çalışma “Less is more” yani “Az çoktur” deyimini illüstrasyonu açıklayan bir terim olarak karşımıza çıkmaktadır.

Pink Floyd’un sembolik albüm kapağı dünyada birçok insan tarafından bilinmektedir. Dünyada birçok insanın belki de tanımadığı ya da duymadığı bu müzik grubunun, albüm kapağındaki illüstrasyonunu mutlaka bir yerlerde karşılaşmış olma ihtimalleri çok yüksek olarak tahmin edilmektedir.

³ 1965 senesinde Londra şehrinde kurulan İngiliz progresif/psikedelik rock tarzı ile çıkış yapan müzik grubu.

Şekil 2: Pink Floyd The Dark Side of The Moon, Albüm Kapağının Ön ve Arka Tasarımları (1973)

Albümün kapak tasarımındaki başarısı Aubrey Powell ve Storm Thorgeson gibi illüstratörleri bünyesinde bulunduran reklam ajansı Hipgnosis'e ait olduğu bilinmektedir. Bu ajansın albüm kapağı tasarımı konusunda bilinen farklı sanatçıların da çalışmalarında imzası bulunmaktadır⁴. Pink Floyd için tasarlanacak albüm kapağının basit, sade ve şık bir grafik düzenleme ile hazırlanması istenmektedir. Aldıkları sınırlı brifing ile harekete geçen tasarımcılar Powell ve Thorgeson zorlu bir araştırma sürecinden sonra prizma ve ışığın kırılmasını gösteren bir illüstrasyon üzerinde durmaya karar vermektedirler. Ortaya çıkan prizma illüstrasyonu grup üyeleri tarafından beğenilmiş ve onay almıştır. Albüm kapağının iç kısmına kalp atışlarını temsil eden çizgiler eklenmesi talep edilmiş ve tasarımcılar tarafından bu istek yerine getirilmiştir. Grubun yaptığı bu albümle büyük ses getirmesi albümün tasarımının hafızalara kazınmasına yardımcı olmuştur. Bununla birlikte reklam ajansı ve tasarımcıları da bu konuda herkes tarafından bilinmektedir (Özkeleş, 2020). Yıllarca unutulmayacak olan bu çalışma hafızalara kazınarak herkesin gönlünde yer etmeyi başarmıştır.

Rick Wright bu çalışmaya en önemli katkıyı sunmuştur. Onun telkinleriyle yalın ve estetik bir görünüme sahip bir figür oluşturarak Pink Floyd konserleriyle ilişkilendirilmektedir. Konserlerinde ışık hareketlerini çok kullanan grup, Roger'ın şarkı sözlerindeki tutku ve aşırılık ile bütünleşmektedir. Çalışmanın sonunda ortaya prizma,

⁴ Led Zeppelin, Black Sabbath

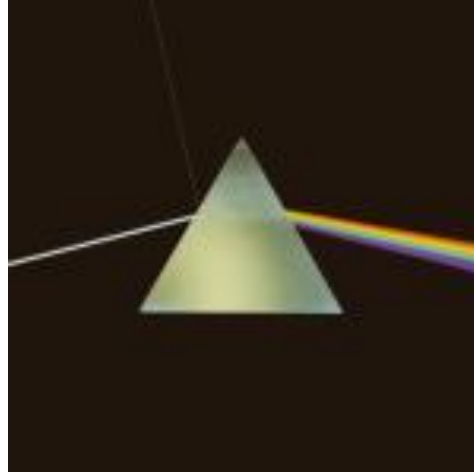
üçgen ve Pink Floyd Dark Side piramitleri ile birleşmektedir. Bu çalışmaya Roger'ın önerisiyle ışık spektrumu kalp atışlarıyla bir oluşturur. Kapağın sağından soluna kadar devam eden kalp atış grafiği kapağın kapalı konumu ile birleşmektedir (Okan, 2020). Siyah arka fonuyla uyum içinde olduğu görülmektedir.

Şekil 3: Pink Floyd The Dark Side of The Moon, Albüm Kapak İçi

Pink Floyd'un popülerliği 1973 öncesinde giderek artan hayran kitlesi ile parlak bir döneme girmektedir. Yine 1973 yılı içerisinde çıkardıkları "Dark Side of The Moon" albümü ile popülerliğini uzun bir dönem daha devam ettirmektedir. Sonuç olarak 50 milyonun üzerinde satış gerçekleştirmiş ve tüm müzik listelerinde 15 yıl boyunca liste başı olarak kalitesini perçinleştirmektedir. Üstelik bu rekor halen egale edilememiştir. Dolayısıyla bu albümün kapağı üzerinden seneler geçmesine rağmen milyonlarca insan tarafından bilinmektedir. Bu albüm kapağındaki en önemli nokta ise üzerinde grubun adının yazılmamış olması olarak görülmektedir. Kapakta yapılan illüstrasyonun o kadar güçlü ve etkili olmasının sebeplerinden biri de grubun yaptığı müzik tarzı ve sahne performansı ile uyumlu olmasından kaynaklanmaktadır. Ve artık bu görsel ile Pink Floyd grubu özdeşleşmektedir (Özkeleş, 2020). 1993 yılında 20. yıla özel olarak üretilen albüm kapağı diğer çalışmalardan biraz daha farklılık gösterilerek tasarlanmıştır. Oluşturulan grafik tasarım içerisinde bu sefer bir fotoğraf ile çözümlene yoluna gidilmiştir. Bu fotoğrafta prizmaya doğru gelen ışığın kırılma yaşayarak yukarı bir ivme göstererek yükselmesi sağlanmıştır. Bu tek dokunuş ile değişen kapakta yapılmak istenen albümün 1973'teki baskısıyla eşitlemektir.

Şekil 4: Albümün 20. Yıl Dönümü İçin Hazırlanan Kapak İllüstrasyonu (1993)

Albümün 20. Yıldönümünde üretilen bu çalışma ile yine minimalist bir yaklaşım seçilmiştir. Kapağın konsepti bozulmamış ufak bir dokunuş ile yine minimalist bir tavırla ilüstre edilmiştir.

Toplumsal olaylara katkı sunan bir diğer minimalist illüstrasyon “James Montgomery” tarafından ilüstre edilen Uncle Sam olarak da bilinen ünlü “I WANT YOU” posteri. Amerika Birleşik Devletleri tarihinin en bilinen simgelerinden bir olan “Uncle Sam” poster tasarımı tüm dünyada etkili illüstrasyon çalışmaları arasında yerini almıştır. Çalışma kamuoyu ile ilk kez “Leslie Weekly⁵” dergisinin kapağında yayınlanmıştır. O yıllar ABD ile Almanya’nın henüz savaşmadığı ancak savaşın an meselesi olduğu zamanlara denk gelmekteydi. 1916 yılında savaş hazırlıkları ve kamuoyu yoklama çalışmalarında bu poster kullanılmaktadır. Poster ile ilk başta haklın orduya katılması yerine halkın kendisini sorgulaması için bir başlık üretilmiştir. Bu başlıkta halka “Hazırlık için ne yapıyorsun” sorusu sorularak propaganda süreçleri bu illüstrasyon ile başlamıştır. Henüz bir yıl sonra ABD Almanya’ya savaş ilan etmektedir. Yapılan bu davranışla savaş seyri değişmektedir. Bununla birlikte yapılan poster tasarımı da savaşın seyrine göre son şeklini almaktadır. Poster aynı yıl içerisinde 4 milyon baskı yapılarak tüm ülkeye dağıtılmaktadır. Bu durumun sonucunda Uncle Sam illüstrasyonu ile yapılmış poster tasarımı Birinci Dünya Savaşının ve Amerika Birleşik Devletleri’nin simgesel olarak bir anlam ifade eden ikonu haline gelmektedir.

⁵ 1855-1922 yılları arasında yayınlanmış Amerikan Menşei Edebiyat ve Haber üreten bir yayın kuruluşudur.

Uncle Sam illüstrasyonu bir porteden oluşmaktadır. Bu illüstrasyonda kullanılan renklerin az olması ve renklerin anlam taşıması, kullanılan şapkanın üzerinde simgesel anlam taşıyan yıldızlar milliyetçilik ruhunu yakalamaya çalışmaktadır. Portredeki el işareti ise karşıdaki izleyici ile iletişime çok hızlı geçen bir anlam vermektedir. Mavi ceket, kırmızı papyon ve Amerikan bayrağı üzerindeki yıldızların kullanıldığı şapka illüstrasyonu milyonlarca askeri ve vatandaşı etkilemektedir.

Şekil 5: İngiltere Savaş Bakanının İllüstrasyonu İle Hazırlanmış Ünlü Asker Toplama Afişi (Alfred Leete, 1914) ve Ondan Etkilenen Uncle Sam İllüstrasyonu İle Adnan Menderes Seçim Afiş İllüstrasyonu

Dünyada yaşanmış savaşların birebir içinde olmayan ülkelerin dahi hafızalarında yer alan “I Want You” illüstrasyonu James Montgomery Flagg tarafından tasarlanmıştır. Posterin tasarlanma amacı halk ile orduyu yakınlaştırıp halkın savaşa dâhil olmasını sağlamak olduğu bilinmektedir. Dünya poster tarihinin en ünlü çalışmalarından biri olan bu poster aslında bir esinlenme ile meydana getirilmiştir. Bu tarzda yapılan ilk poster 1914 yılında İngiltere için Alfred Leete’in kalemile yapılmış asker toplama afişi olduğu bilinmektedir. Bu poster çalışmasında İngiltere savaş bakanının illüstrasyonu ile orduya davet yapılmıştır. Bu tasarım ülke genelinde ses getirmiş ve katılımı artırmış bir poster olarak tarihe geçmiştir. Bununla birlikte Leete tarafından tasarlanan bu poster ABD asker toplama için de kullanılmıştır. Buradaki esinlenme tasarımcı ve Illüstrator Flagg tarafından da kabul edilmiştir (Özkeleş, 2020). Çok ünlü Uncle Sam Posterini bir ilham ile ortaya çıkmış poster olarak kabul edilmektedir.

J. Howard Miller tarafından ilüstre edilen bir diğer poster de “We can do it” çalışması. Bu çalışma aslında bir elektrik firması olan ve firma için iş üreten çalışanların motivasyonların yüksek tutmaları için özenle tasarlanmış bir illüstrasyon olarak görülmektedir. Bu çalışmada başlık olarak “Gücümüz Her Şeye Yeter” kullanılmış ve aslında savaşta olan erkeklerine de bir gönderme yapılmıştır. O yıllar savaşta olan erkekler ülkelerini savunmak için canla başla mücadele ederken kadınlar ise hayatın devam edebilmesi ve üretimin aksamaması açısından büyük bir sorumluluk duygusu içerisinde bulunmaktadırlar. Bu poster çalışmasıyla biz kadınlar her şeyin üstesinden gelebilecek güce sahibiz mesajı vererek yüksek bir isteklendirme oluşturmaktadır. Bu posterin kadın vakıf ve kuruluşları tarafından kadının iş yaşantısındaki yerini fark ettirme amacıyla irili ufaklı birçok mecrada ve kampanyada kullanıldığı ya da esinlenildiği bilinmektedir.

Şekil 6: J. Howard Miller / We Can Do It, İllüstrasyonu ile Hazırladığı Poster Tasarımı, 1943

Kadınların özgürlükçü gücünü anlatan ve en iyi örneklerden biri olan bu poster çalışan kadınlar üzerinde oldukça etkili olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte feminizmi benimseyen topluluklar üzerinde gücünün oldukça fazla olduğu bilinmektedir. Her yıl “8 Mart Dünya Kadınlar Günü” için imza niteliğinde bu poster kullanılmaktadır. Bu illüstrasyonda sarı fonun üstünde güçlüyüz imajı veren kollarını direklerine kadar sıyırdığı mavi kadın emekçi gömleği ve saçlarını sardığı kırmızı puantiyeli tokasıyla

kadınları işaret ederek onlara cesaret verircesine "Yapabiliriz!" diyerek 2. Dünya Savaşı sırasında 6 milyon kadını harekete geçirdiği bilinmektedir. Üstünden yıllar geçmesine rağmen popülerliğini halen kaybetmemiştir.

2008 Yılı Amerika Birleşik Devletleri seçimlerinde dönemin başkanı Obama için hazırlanan "Hope" posterinde kullanılan illüstrasyon örnek minimal olarak tasarlanmış bir çalışma olarak gösterilebilir.

Şekil 7: Eski ABD Başkanı Barack Obama İçin Tasarlanan Seçim Kampanya İllüstrasyonu "HOPE, PROGRESS, CHANGE" (Shepard Fairey, 2008)

ABD'nin 2008 başkanlık seçimlerindeki Başkan adayı Obama'nın seçim kampanyasında kullanmış olduğu ve seçimde bir ikona dönüşen "Hope" posterini olduğu bilinmektedir. Birbirinden farklı 3 yapıda tasarlanmış bu poster; "değişim", "ilerleme" ve soldaki "umut" olarak kurgulanmıştır. Bu çalışmada Obama'nın siyahi bir aday olması ikinci plana atılmış ve kullanılan ABD bayrak renkleriyle bu ülkenin bir parçası olduğunu bununla birlikte bakışların yukarı bakması da bir umut ifadesi taşıdığını göstermektedir. "Hope" illüstrasyon afişi ABD bayrağındaki kırmızı ve lacivert renkleri kullanılarak iki renk üzerinden tasarlanmıştır. Kampanya görselleri o kadar etkiliydi ki Obama Başkan seçilmiş, üstüne yapılan seçimlerde tekrar seçilmektedir. Bunun yanında ABD tarihi için ilk siyahi başkan olarak da tarih sayfalarında yerini almaktadır.

Grafik Tasarımcı ve İllüstratör Shepard Fairey tarafından oluşturulan "Hope" poster tasarımı dünyada örneği az olarak gösterilen başarılı pazarlama tekniğine sahip kampanya illüstrasyonları arasında yerini almıştır. Geleceğe bir örnek olan "Hope" afişi sembolik

bir değere dönüşmüştür. HOPE posterindeki illüstratif kullanım birçok seçim kampanyası için de ilham kaynağı olmuştur.

Yeni nesil illüstratörlerden olan ve çalışma odağına toplumsal olayları koyabilen minimalist illüstratör Malika Favre⁶'nin de bu konuda örnek çalışmaları bulunmaktadır. Favre'nin çalışmalarının toplumsal yapıda nasıl önemli bir rol oynadığına dair daha yeni bir örnek, Arab News⁷'un Haziran 2018 Motorunu Çalıştır adlı sayısının kapağını oluşturmasıydı. Eylül 2017'de Suudi Arabistan Kralı Salman, Haziran 2018'den itibaren kadın sürücülerin uzun süre yasaklanmasına son verileceğini bildiren bir kararname çıkardı. Bu tarihe kadar, kadınların bir erkek koruyucunun seyahat iznini alması gerektiğine dair bir yasa vardı. Bu yasanın kaldırılması üzerine Favre'nin yaptığı bu çalışma ülke çapında büyük yankı uyandırdı.

Şekil 8: Malika Favre / Start Your Engines, 2018

Favre'nin minimalist yaklaşımı ve illüstrasyon tutkusu stüdyosunun duvarlarının çok ötesine geçiyor ve aslında onu icralarında o kadar büyüleyici olan dünya meselelerini görsel olarak iletişim kurmak için kullanıyor. Bununla birlikte kaçınılmaz olarak milyonlarca kalbi yakalıyor. Çalışmada ilk göze çarpan başörtülü bir kadın ama ikinci

⁶ Londra'da yaşayan Fransız illüstratör ve grafik sanatçısıdır.

⁷ Suudi Arabistan'ın belli bölgelerinde İngilizce yayın yapan bir basın kuruluşudur.

planda detaylara bakıldığında gözlüklerinden yansıyan bir yol ve arabanın iç görüntüsü ile kadının yolda olduğu mesajını büyük bir ustalıkla anlatıyor.

Sonuç ve Öneriler

Tasarımlardaki anlamı ile bir düşünceyi olabildiğince az (minimum) çizgi, renk ve malzeme ile ifade eden minimalizm; şekil ve formların saf ve sade bir şekilde tasarlanmasıyla isimlendirilir. Minimalizm konuyu ifade ederken başvurduğu yöntemlerden en önemlileri yalınlık, sadelik ve gereksiz olan parçaların kullanılmamasıdır. Her dönem farklı koşullarda yaşandığı için sanat akımları da birçok farklı unsuru etkilemiştir. Tarih boyunca süregelen kültürel ve teknolojik yenilikler bununla birlikte ideal olanı bulma ve ifade etme gerekliliği yalınlık ve sadelik üslubu ile şekillenmiş bir akıma ihtiyacı ortaya çıkarmıştır. Bunun neticesinde konuyu daha net bir şekilde anlatan çalışmaların uzun yıllar popülerliğini kaybetmediği görülmektedir. Minimalist illüstrasyonların konuyu direkt anlatan tavrı ve üslubu toplumsal anlamda daha net anlaşılıyor. Ez az ile en çoğu anlatan minimalizm, oluşturulan illüstrasyonlardaki kompozisyonlarıyla, renk çizgi ve dokusal özellikleriyle insanlar tarafından benimsenebiliyor. Bir ikona dönüşebiliyor. Popülerliği uzun yıllar devam edebiliyor.

Araştırmadaki bulgulara göre minimalist illüstrasyonların toplumsal olaylara katkı sağladığı üstelik görünürlüğünü ve bilinirliğini arttırdığı görülmektedir. Bunun neticesinde yapılan dönem içerisindeki etkisinin çok ötesine giderek yıllarca akılda kalabilen ve ikona dönüşebilen çalışmalar oldukları da gözlemlenmektedir. Bu süreçlerde minimalizm görsel anlatıyı güçlendirecek bir üslup olarak değerlendirilmektedir.

Geniş kitlelere seslenen illüstrasyonlar genellikle karmaşıklıktan uzak, sade ve anlaşılır bir form içinde olan tasarımlardan oluşmuştur. Kullanılan görsel elemanların oldukça az olduğu gözlemlenmektedir. Minimalizmin idealist bir çaba ile konuyu net olarak anlaşılabilir bir noktaya taşınması, toplumsal mesaj içeren illüstrasyonlarda problemi çözebilen bir yol olarak görülmüştür.

Buradan hareketle tasarlanan illüstrasyonların etkili bir şekilde uzun yıllar boyunca hafızalarda kalması ve sürdürülebilir olmasındaki etkenlerden biri de yapılan illüstrasyonların yalınlık ve sadelik açısından konuyu net bir şekilde ifade etmesiyle anlatılmaktadır. Görselin akılda kalıcılığı kullanılan malzemelerin az ve öz bir şekilde

kullanılmasıyla meydana gelmektedir. Bu durum tasarlanan illüstrasyonun, konusu ile ilişkilendirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Araştırmadaki incelenen illüstrasyonlar bundan sonraki yapılacak ve toplum üzerinde etki sahibi olacak çalışmalara örnek teşkil edecek yapısal özellikleri yansıtmaktadır. İllüstrasyonlarda kullanılan renk, tipografi ve portre çalışmaların ne denli özelliklere sahip olduğu konusunda verilen bilgiler gelecekte yapılacak illüstrasyon çalışmalarına ışık tutabilmektedir.

KAYNAKÇA

- Acartürk, G. (2019). *İllüstrasyonda görsel göstergelerin anlatılması ve mesaj: Gürbüz Doğan Ekşioğlu*. (Yayımlanmış yüksek lisans tezi) Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu.
- Akkaş, B. (2020). *Sanat ve sanatın toplumla olan ilişkisi*. Erişim adresi www.prezi.com:https://prezi.com/bjdwxyzcosz/sanat-ve-sanatın-toplumla-olan-iliskisi/
- Altıntaş, O., & Eliri, İ. (2012). Birey toplum ilişkisinde kent kültürü, kamusal alan ve onda şekillenen sanat olgusu. *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, 1 (5), 61-74.
- Atan, U. (2013). Grafik illüstrasyon olarak minyatür. *Akdeniz Sanat Dergisi*, 6 (11), 23-33.
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5 (2), 368-388.
- Baynes, K. (1981). *Toplumda sanat*. (Çev. Y. Atılgan). İstanbul: Karacanb Yayınları.
- Carroll, N. (2016). *Sanat felsefesi*. (Çev. G. K. Tirkeş). Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Danto, A. (2014). *Sanatın sonundan sonra*. (Çev. Z. Demirsü). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Dönemine Damga Vuran Posterler. (2020). Erişim adresi <https://www.marketingturkiye.com.tr:https://www.marketingturkiye.com.tr/haberler/donemine-damga-vuran-18-poster-tasarimi/>
- Ekiz, M., & Kaya, S. E. (2018). Minimalizm Sanat Akımının Grafik Tasarım Alanında Kullanımı. *2018 Geleceğin Dünyasında Bilimsel ve Mesleki Çalışmalar*, 24.
- Erzen, J. N. (1997). *Eczacıbaşı sanat ansiklopedisi*. İstanbul: Yem Yayınları.
- Flamingo, C. (2022). Nitel Veri Analizi. Erişim adresi <https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/32207596/1112-nitel-arac59ftc4b1rmada-veri-analizi-with-cover-page-v2.pdf?Expires=1666276499&Signature=ahn9V7AIw4xAF3DqgrjUp1HSZqYHGjMFRzdL1BUdTw5s3Ea9VaNPjKpuJg4hoVRjk5i9eI2d5SoO8ZGfwuSDYOP2UJbNwbxW-CIOY5kexGgcilWiB1>

- Foster, H. (2017). *Gerçeğin geri dönüşü: Yüzyılın sonunda avangard*. (Çev. E. Hoşsucu) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Hauser, A. (1995). *Sanatın toplumsal tarihi*. (Çev. Y. Gölönü). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- İpşiroğlu, N. (2011). *Sanatta devrim*. İstanbul: Hayalperest Yayıncılık.
- Karatay, N. (2010). Sanat toplum ilişkisi. Kıbrıs: Sempozyum: 19. Eğitim Bilimleri Kurultayı.
- Kazmaoğlu, A. (2020). Minimalizm, Sanat, Tasarım, Mimarlık. Erişim adresi <https://v3.arkitera.com/diyalog.php?action=displaySession&ID=43&aID=305>
- Okan. (2020). Pink Floyd Albüm Kapaklarının Hikayeleri. Erişim adresi <https://pinkfloydtrk.net/2016/01/20/pink-floyd-album-kapaklarinin-hikayeleri/>
- Özcan, A. (2018). *Günümüzde grafik tasarım sorunlarının çözümünde minimalizm ilkelerinin önemi üzerinden Nuri Bilge Ceylan filmleri için afiş tasarımları*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mersin Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Mersin.
- Özkeleş, A. (2020). Modern Dünyayı Sarmalayan Sanat: Çok Ünlü 3 İllüstrasyon ve Hikayeleri. Erişim adresi <https://geekyapar.com/diger/modern-dunyayi-sarmalayan-sanat-cok-unlu-3-illustrasyon-hikayeleri/> adresinden alındı
- Sözbilir, M. (2014). Nitel Veri Analizi. Erişim adresi <http://fenitay.files.wordpress.com/2009/02/1112-nitel-arac59ftc4b1rmada-veri-analizi.pdf> adresinden alındı
- TDK. (1998). *Minimal* (Cilt 2). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TDK. (2022). *Genel Türkçe sözlük*. Türk Dil Kurumu Sözlükleri: <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- Tuncer, E. (2018). *60'lardan günümüze minimalizm bağlamında fotoğraf sanatı*. İstanbul: (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.
- Yalur, R. (2019). *Minimalist sanat akımının türk afiş tasarımına etkisi*. (Yayımlanmamış sanatta yeterlilik tezi) İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.